

DJELOVANJE OBITELJI STAKLARSKIH MAJSTORA DRAGAN IZ DALMACIJE U MURANU

Lovorka Čoralić

UDK 930.22:748 (450.34 Murano) (093) "14/15": 929 Dragan, ob.
Izvorni znanstveni rad
Lovorka Čoralić
Zagreb, Zavod za hrvatsku povijest

Na osnovi dokumenata iz Mletačkog državnog arhiva razmatra se djelovanje obitelji staklarskih majstora Dragan podrijetlom iz Dalmacije u Muranu tijekom 15. i u prvoj polovini 16. st. Tomaso Dragan i njegovi sinovi Alvisi i Bernardin vlasnici su staklarskih radionica u kojima su se tehnikom pocakljanja proizvodili upotrebn i ukrasni stakleni predmeti. Objavljuje se oporuka i dio inventara Tomasa Dragana, te inventar predmeta iz radionice njegovog sina Alvisia.

Murano, jedan u nizu otoka mletačke Lagune, mjesto je koje je stoljećima poznato po djelovanju mnogobrojnih staklarskih obitelji i majstora, te postojanju velikog broja staklarskih radionica u kojima su se proizvodili (i danas se proizvode) najrazličitiji upotrebn i umjetnički predmeti od stakla. Murano svoj značaj kao središte staklarske djelatnosti dobiva napose od 13. stoljeća kada je Mletačka Republika odlučila sve peći ("fornace") za proizvodnju stakla iz Venecije preseliti na Murano, budući da su se u gradu isuviše često dešavale nesreće i požari. Od tada je koncentracija majstora staklarskog umijeća prisutna isključivo na tom otoku. Brojne radionice bile su smještene uzduž tzv. "fondamenta lungo il Rio de Santo Stefano", kasnije prozvanom "Fondamenta dei Vetrai", a gdje su se pored staklenih predmeta upotrebne namjene i ukrasnih predmeta proizvodile također i nadaleko poznate sitne staklarske izrađevine ("verixelli"). Venecija je dodjeljivala muranskim staklarima široke povlastice (poštedita od različitih poreznih tereta, dozvolila da dijete rođeno u braku plemića i kćeri staklarskog majstora uđe u Veliko vijeće kao da je rođeno u čistoj plemićkoj obitelji i sl.). U muranskim radionicama proizvodili su se staklarski proizvodi različite namjene, vrijednosti i umjetničke vrsnoći, a muranski su majstori stoljećima iz generacije u generaciju držali vlastite "botege", nasljeđujući ih i prenoseći

tajne zanata i umjetnosti s oca na sina. Najznačajnije obitelji staklarskih majstora bile su obitelji Barovier, D'Angelo, Cappa, Toso, Seguso, Santi, Fuga, Dal Moro, Barbini, Ballarin (porijeklom iz Splita) i druge.¹

U Muranu su tijekom proteklih stoljeća djelovali mnogi majstori podrijetlom iz različitih gradova Apeninskog poluotoka (Firenza, Napulj, gradovi s područja Veneta: Padova, Mestre, Cittadella, Pianiga, Frattina i drugi),² te također i iz gotovo svih dijelova istočnojadranske obale. Pored nekoliko istaknutih obitelji (Ballarin iz Splita,³ Dalla Pigna iz Albanije,⁴ Schiavo iz Dalmacije),⁵ s istočnog Jadrana dolaze mnogobrojni majstori čija nam je nazočnost poznata isključivo po njihovoj pojedinačnoj djelatnosti. O njima i njihovom djelovanju znamo vrlo malo, a često su nam poznati samo na temelju jednog ili tek nekoliko dokumenata u kojima se bilježi njihovo prisustvo na Muranu (oporuke, inventari, zabilješke u upravnim knjigama za Murano i Veneciju i slično). Uglavnom je riječ o razdoblju od 14. do 16. stoljeća, a njihovi nam radovi, na žalost, niti u jednom slučaju nisu sačuvani, te su nam tek rijetki sačuvani inventari jedini izvor za poznavanje opsega i vrste njihova stvaranja. Mnogi od njih zabilježeni su samo pod nazivom "Sclavus", "Schiavo", "Sclavonus", "Schiavon" "de Sclavonia" i "de Crovattia",⁶ dok se za većinu ostalih uz njihova imena navodi grad iz kojega dolaze. Najveći broj staklarskih majstora potječe iz gradova Dalmacije (Rab, Nin, Zadar, Šibenik, Split), Hrvatskog primorja (Senj) te, što je posebno zanimljivo, iz Zagreba.⁷

U ovom radu pokušat ću prikazati djelovanje obitelji Dragan (u izvorima se spominju i kao Dragano, Dragani, Drago, Dracano), podrijetlom iz Dalmacije, a čiji su članovi tijekom 15. i 16. stoljeća imali istaknutu ulogu u staklarskoj proizvodnji u Muranu. Podaci

¹ O povijesti otoka Murana i napose o razvoju staklarske umjetnosti postoji niz sinteza i pojedinačnih radova. Usporedi samo neke u kojima je također sadržana opsežna bibliografija za navedenu problematiku: *M. Fanello*, Notizie storico-geografiche di Murano, Venezia 1797.; *V. Zanetti*, Guida di Murano e delle sue celebri fornaci vetrarie, Venezia 1866.; *C. A. Levi*, L'Arte del vetro in Murano e i Baroviero, Venezia 1865.; *A. Gasparetto*, Il vetro di Murano, Venezia 1958.; *R. Barovier Mentasti*, Il vetro Veneziano, Milano 1982.; *L. Zecchin*, Vetro e vetrai di Murano, sv. I-III, Venezia 1987. - 1990.

² *L. Zecchin*, n. dj., sv. II, str. 79-81, 84-86; isto, sv. III, str. 191-193.

³ O djelovanju staklara Giorgia Ballarina, podrijetlom Splićanina, te njegovih nasljednika, postoji opsežna literatura. Usporedi: *C. A. Levi*, n. dj., str. 21-31; *R. Barovier Mentasti*, n. dj., str. 48,50,57,67-68,86,88; *L. Zecchin*, n. dj., sv. I, str. 59-62, 202-206, sv. II, str. 159-167, sv. III, str. 81-85.

⁴ *L. Zecchin*, n. dj., sv. III, str. 55-57.

⁵ *L. Zecchin*, n. dj., sv. I, str. 39-41, sv. III, str. 196.

⁶ Giovanni Schiavo (1411), Bartolomeo Schiavo (1415), Donato Schiavo (1415) (*L. Zecchin*, n. dj., sv. I, str. 39-40), Sancato fio di Rado Schiavon (1513), Alegrus Sclavus (1343), Petrus de Sclavonia (1423), Iohannes de Crovattia (1411) (*L. Zecchin*, n. dj., sv. III, str. 128, 193, 195, 201).

⁷ Piero Chaner da Spalato (1481) (*L. Zecchin*, n. dj., sv. I, str. 204), Bartolomeo da Zara (1290) (*L. Zecchin*, n. dj., sv. II, str. 164), Giovanni da Nona (1478), Alvise i Nicolo da Segna (1478), Martino da Zagabria (1405), Dominicus de Arbe (1410), Michael de Sebenico (1423) (*L. Zecchin*, n. dj., sv. III, str. 120, 195, 201-202).

koje ovdje iznosimo nastali su na osnovi istraživanja u arhivu (Archivio di Stato di Venezia) i bibliotekama (Marciana, Fondazione Giorgio Cini, Querini-Stampalia) u Veneciji i zasnovani su na korištenju izvorne arhivske građe i literature. Kako je arhivski materijal, u kojemu nailazimo na brojne podatke o nazočnosti i djelovanju umjetnika i majstora s istočnojadranske obale u Veneciji, neiscrpan i zasigurno krije još mnoge vrijedne podatke o navedenoj problematici, to ću u idućim istraživanjima natojati nešto više reći i o djelovanju drugih naših umjetnika, te, ukoliko u budućim istraživanjima naiđem na novu i neobjavljenu arhivsku građu, nadopuniti ovaj sažeti prilog poznavanju djelovanja ove dalmatinske obitelji staklarskih majstora u Muranu tijekom 15. i 16. stoljeća.

O obitelji Dragan nije, koliko mi je poznato, ništa zabilježeno u sintezama i pojedinačnim radovima povjesničara umjetnosti iz Hrvatske. Jedine podatke o nazočnosti i djelovanju ove obitelji u Muranu nalazimo u djelima talijanskih povjesničara umjetnosti. Tako u djelu C. A. Levija "L'Arte del vetro in Murano e i Baroviero" nalazimo objavljen inventar staklara Alvisea Dragana iz 1508. godine,⁸ dok se R. Barovier Mentasti u sintezi "Il vetro veneziano" ukratko osvrće na inventar dobara koja su 1532. godine pripala Graziosi, nećakinji Tomasa Dragana.⁹ Zasigurno najviše podataka o djelovanju obitelji Dragan nalazimo u opširnoj i do sada najpotpunijoj sintezi povijesti staklarstva na otoku Muranu L. Zecchina "Vetro e vetrari di Murano" (sv. I - III) u kojoj je djelovanje članova obitelji Dragan prikazano najiscrpnije. Autor je sustavno obradio djelovanje svakoga od članova te obitelji, baveći se pritom napose onima kojima je djelovanje u izvorima najviše zastupljeno (Tomaso i njegov sin Alvise Dragan).¹⁰

Točno podrijetlo obitelji Dragan nije sasvim poznato. Talijanski povjesničar umjetnosti L. Zecchin, zasigurno najbolji poznavalac povijesti proizvodnje stakla na Muranu, smatra da obitelj Dragan dolazi iz Korčule i da su vjerojatno potomci Zanina pok. Francesca Draganicha s Korčule koji se u jednom mletačkom dokumentu spominje 1442. godine.¹¹ I dok je veza navedenog Zanina Draganića s Korčule s ostalim članovima obitelji Dragan vrlo nesigurna i nepotvrđena u kasnijim dokumentima, već 1446. godine bilježimo u izvorima prvog sigurnog predstavnika te obitelji. Riječ je o Jurju pok. Dragana "de Sclavonia", koji se navodi kao učenik (famulus) drvodjelca Vida u Muranu, a čije nam kasnije djelovanje nije poznato.¹² Tijekom druge polovine 15. i u 16. stoljeću u samoj Veneciji djeluju pojedinci s prezimenom Dragan.¹³ Međutim, kako nijedan njihov član nije u

⁸ C. A. Levi, n. dj., str. 46-47.

⁹ R. Barovier Mentasti, n. dj., str. 67.

¹⁰ L. Zecchin, n. dj., sv. I, str. 236, sv. II, str. 348-349, sv. III, str. 58-82.

¹¹ L. Zecchin, n. dj., sv. III, str. 58.

¹² L. Zecchin, n. dj., sv. III, str. 58.

¹³ Godine 1501. spominje se u Veneciji kanonik Marko Dragan (Archivio di Stato di Venezia, Notarile testamenti /dalje: ASV, NT/, busta 878, br. 168, 25. 6. 1501.), a 1526. Jakov Dragan, gastald hospitala u blizini crkve S. Antonio u predjelu Castello (ASV, NT, busta 1183, br. 258, 15. 11. 1526.). U ASV nalaze se oporuke mnogih članova obitelji Dragan, koji su svojim životom i djelovanjem isključivo vezani za Veneciju. Mjestom svoga boravka uglavnom su bili vezani uz predjele Venecije u kojima je tijekom navedenog razdoblja koncentracija doseljenika s istočne obale Jadrana bila najizrazitija (Castello i Cannaregio). U predjelu Cannaregio u župi sv.

izravnoj rodbinskoj vezi s obitelji staklarskih majstora Dragan koji su svoje djelovanje vezali isključivo za Murano, te kako se nijedan predstavnik obitelji Dragan koji živi u Veneciji ne spominje u svojstvu umjetnika ili majstora, to sam cjelokupno istraživanje genealogije i djelovanja obitelji Dragan usredotočila samo na onu granu koja je djelovala u Muranu i isključivo se bavila staklarstvom. Krajem 15. i u prvoj polovini 16. stoljeća u Muranu djeluju bratći Marko pok. Dragana i Tomaso pok. Pavla, čije nam je djelovanje u izvorima mnogo bolje dokumentirano. Tomaso Dragan spominje se 1494. godine kao vlasnik jedne staklarske peći (fornace), a u svojoj je djelatnosti povezan i s članovima ostalih obitelji staklarskih majstora u Muranu. Tako Tomaso 1511. godine sklapa ugovor s Marijetom, udovom pok. Jakova Dalla Pigna i njezinim sinom Nikolom, od kojih iznajmljuje kuću s radionicom, staklarskom peći, dvorištem i vrtom smještenom u Muranu u predjelu (contrata) sv. Stjepana.¹⁴ Tomaso Dragan zasigurno je tada jedan od vodećih majstora staklarstva u Muranu, čije su ekonomske mogućnosti dopuštale da se iskazuje i kao donator. Godine 1508. Tomaso je na svoj trošak naručio kod glasovitog mletačkog slikara Vettore Carpaccia oltarnu palu posvećenu sv. Tomi Akvinskom za dominikansku crkvu sv. Petra Mučenika u Muranu, a koja se danas nalazi u Staatsgalerie u Stuttgartu.¹⁵ U gornjem dijelu slike, iznad četiri anđela koji pridržavaju baldakin, prikazana je bl. Djevica Marija s Kristom u naručju, okružena kerubinima. U donjem dijelu slike prikazan je sv. Toma Akvinski koji sjedi na izdignutom postolju, okružen likovima sv. Marka Evanđeliste i sv. Ludovika Tuluškog. Ispred sv. Tome Akvinskog primjećuje se i lik mladića koji kleči. Kako je Alvise mletački oblik za ime sv. Ludovika Tuluškog, može se postaviti da je klečeći lik Tomasov sin Alvise.¹⁶

Tomaso Dragan imao je sa svojom suprugom Tadeom troje djece: kćer Paulu, te sinove Alvisea i Bernardina. Svjedočanstva o njima sačuvana su nam i u oporukama Tadeje i Tomasa Dragana, od kojih ćemo u prilogu objaviti samo Tomasovu oporuku.¹⁷

Apostola bilježimo 1565. godine ulicu pod nazivom "calle Dragan" (ASV, NT, b. 100, br. 148, 18. 11. 1565. god.).

¹⁴ *L. Zecchin*, n. dj., sv. III, str. 61.

¹⁵ Na temelju ovog dokumenta u kojem se Tomaso Dragan piše još i kao Tomaso Licini ovaj se staklar ponekad navodi i pod prezimenom Licini (Licinio). Najbolji pak poznavalac povijesti muranskih staklara *L. Zecchin* navodi ovaj podatak, ali Tomasa i dalje upisuje pod Dragan, smatrajući da je u svim slučajevima riječ o istoj osobi. Kako i u dokumentima koje smo pronašli (oporuke Tomasa Dragana i članova njegove uže obitelji) prezime Licini nigdje nije spomenuto, za razliku od prezimena Dragan na koje nailazimo u svim slučajevima, smatram da je radi same jasnoće i preciznosti bolje upotrebljavati za sve članove ove obitelji samo prezime Dragan. Usporedi *L. Zecchin*, n. dj., sv. III, str. 58.

¹⁶ *G. Ludwigi P. Molmenti*: *Vittore Carpaccio. La vita e le opere*, Milano 1906., str. 276; *The masterpieces of Carpaccio and Giorgione*, London-Glasgow, 1909., str. 26; *Dizionario biografico degli italiani* vol. 20, Roma 1977., str. 571 (natuknica *Carpaccio*); *L. Zecchin*, n. dj., sv. III, str. 58-59.

¹⁷ U svojoj oporuci Tadea Dragan ostavlja nećakinji Graziosi, kćeri Marka 25 dukata i dio svoje odjeće. Kćeri Pauli ostavlja u miraz 360 dukata (pro maritar), ali ako se želi zarediti dobiva samo 200 dukata. Suprug Tomaso uživa doživotno sva njezina dobra, a nakon njegove smrti ona pripadaju njihovim sinovima Alviseu i Bernardinu (ASV, NT, busta 1184, br. 473, 19. 12. 1517.).

V. Carpaccio, Sv. Toma Akvinski, sa sv. Markom, sv. Ljudevitom Tuluškim i donatorom, Stuttgart, Staatsgalerie

Čini se da su obojica sinova rano krenuli očevim stopama te su, nastavljajući djelovati pod znakom obitelji Dragan ("al Drago"), otvarali samostalne radionice. Tako se već 1501. godine Alvise Dragan spominje kao vlasnik staklarske peći i radionice smještene u blizini mosta sv. Klare. Čini se da se s vremenom opseg djelatnosti Alvisea Dragana proširivao, tako da se nekoliko godina kasnije spominje njegova radionica, spremište i prodavaonica staklenih proizvoda u blizini kuće obitelji Dalla Pigna. Na osnovi inventara iz 1508. godine saznajemo za predmete koji su se nalazili i proizvodili u navedenim radionicama i prodavaonicama Alvisea Dragana, a koji nam danas nisu sačuvani. U opširnom popisu nailazimo tako na različite upotrebne i ukrasne predmete izrađene u staklu, nejkčešće tehnikom pocakljivanja (lavorade con smalti), te katkada i pozlaćene (doradi): čaše (goti), pehare (coppe), bokale (bocali), staklenke (ampolle), soljenke (saliere), vaze, te posude najrazličitijih oblika i namjena koje su služile majstorima prilikom obavljanja poslova (kotlovi, bačve, vjedra, kotlići, badnjevi i slično).¹⁸ O značaju djelatnosti Alvisea Dragana i ugledu koji je uživao među drugim muranskim majstorima svjedoči i podatak da je bio oženjen Ambrozijanom, kćeri poznatog i imućnog muranskog staklara Zuanne Baroviera. Iz oporuke Alviseove supruge Ambrozijane iz 1525. godine saznajemo da je Alvise imao vanbračnog sina Ricia, koji je, budući da supruzi Dragan nisu imali djece, jedini Alviseov potomak, ali se njegovo djelovanje i veza s obitelji Dragan kasnije ne spominje.¹⁹

Drugi Tomasov sin Bernardin spominje se također kao vlasnik staklarske radionice 1509. godine. O proizvodnji stakla u Bernardinovoj radionici znamo veoma malo. Čini se da je, za razliku od brata Alvisea, Bernardinova djelatnost bila znatno skromnija, te se on nikada ne javlja kao vlasnik ili ulagač u složenije poslove proizvodnje ili prodaje stakla u Muranu. Bernardinovo djelovanje završava 1519. godine. Tada se Bernardin u danima karnevala zatekao maskiran u kući uglednog muranskog staklara Anzola Baroviera i sukobio s nekim malo poznatim staklarskim majstorom Stefanom s Krfa koji ga je u tuči koja je potom izbila ubio.²⁰

Godine 1523. umire Tomaso, a 1535. godine Marko Dragan. U inventaru dobara iz 1532. godine koje je oporukom Tomasa Dragana stekla njegova nećakinja Graziosa, kćer njegova brata Marka, nailazimo također na staklene predmete nastale tehnikom pocakljivanja i pozlaćivanja (smalti e dorò), kao i na obično staklo, odnosno jednostavne staklarske proizvode (calcedonia). Za neki predmet navodi se da je nastao "in rabico", pri čemu je obično riječ o bojanju plavom bojom koja se postizala bakrenim oksidom. I ovdje se nabrajaju čaše, pehari, vaze i posude različitog oblika i namjene koje su služile za obavljanje svakodnevnih poslova u radionici.²¹ Primjetno je, međutim, da je za razliku od nekoliko

¹⁸ C. A. Levi, n. dj., str. 46-47; L. Zecchin, n. dj., sv. III, str. 59-60.

¹⁹ U oporuci Ambrosiane Dragan spominje se već navedena Graziosa, kćer Marka, kojoj Ambrosiana ostavlja svoju odjeću. Sva svoja dobra kojima raspolaže Ambrosiana ostavlja svome supruhu Alviseu, a nakon njegove smrti samostanima sv. Petra Mučenika i sv. Klare u Muranu. ASV, NT, busta 929, br. 6, 29. 11. 1525.

²⁰ L. Zecchin, n. dj., str. 61.

²¹ U inventaru se spominju slijedeći staklarski proizvodi i alati: Coppe de calzedonia n. 17: ducati 5;

radionica i staklarskih peći koje je posjedovao njegov sin Alvise, Tomaso na kraju života raspolagao samo jednim mjestom proizvodnje stakla koje je po broju predmeta koji su ovdje zabilježeni ponešto zaostajala za onime što je sadržano u inventaru njegova sina Alvisea iz 1508. godine. Objašnjenje za to možemo, međutim, tražiti i u činjenici da je inventar dobara koje je Graziosa naslijedila od svoga ujaka samo dio njegove cjelokupne imovine, odnosno da u njemu nisu sadržana sva dobra koja je Tomaso za života posjedovao. Također je moguće da je u Alviseov inventar iz 1508. godine uključen dio dobara, odnosno radionica koju mu je možda prepustio njegov otac Tomaso još za života, a što nam bilješka uz navedeni inventar preporučuje.

Nakon smrti Tomasa Dragana cjelokupnu preostalu djelatnost obitelji Dragan preuzeo je njegov sin Alvise. Njegovom smrću 1555. godine ta obitelj ostaje bez izravnih zakonitih muških potomaka čime se gasi djelovanje obitelji staklarskih majstora Dragan u Muranu. Pojedini članovi obitelji Dragan prisutni su u samoj Veneciji i tijekom druge polovine 16. stoljeća, ali u tom slučaju nije riječ o potomcima koji bi bili u izravnoj vezi s obitelji staklarskih majstora Dragan s Murana, te nam stoga život i djelovanje ovih potomaka iseljenika s istočnojadranske obale nije zanimljiv.

Zaključujući ovaj kratki prikaz djelovanja staklara obitelji Dragan u Muranu možemo primijetiti da je ova obitelj, iako po opsegu i dugotrajnosti svoje nazočnosti i djelovanja zaostaje za nekim drugim, prethodno već navedenim obiteljima staklarskih majstora, odigrala značajnu ulogu u povijesti muranskog staklarstva. Za nas je obitelj Dragan posebno zanimljiva jer je svojim podrijetlom s istočnojadranske obale, te je, poput mnogobrojnih onovremenih umjetnika i majstora, doprinosila kulturnoj razmjeni i komunikaciji umjetničkih ideja i slogova između dvije jadranske obale tijekom proteklih stoljeća.

fiaschi de calzedonia manegadi, n. 16: duc. 7;
 coppe de latimo e rabico depente, parte dorade et manegade, 18: duc. 9;
 ciati marmorini 11: duc. 2;
 lavori de smalti grandi e pizoli lavoradi d'oro e di smalti, coverchiadi e manegadi, 108: duc. 16;
 cope et altre cose dorade recotte, 31: duc. 8;
 botazi e terazi lavorà grossi, doradi, 10: duc. 4;
 lavori grossi de calzedonia, 35: duc. 23;
 bosignachi et vasi depenti 10: duc. 15;
 lavori de più sorte storti grossi, 12: duc. 3;
 cesteli doradi depenti a smalti, 5: duc. 3;
 bazili 4, tre schieti et uno depento, 4: duc. 2 e mezzo;
 stagnade de calzedonia a bocole (?), 4: duc. 2 e mezzo;
 calzedonie pezi 25 pizoli, 25: duc. 4;
 masteli 2, tabernaculi 2 et do taze, 6: duc. 5;
 pezi 8 de teraze e scudelini, 8: duc. 2;
 cavi 29 verdi, 5 vasi, do corseti (?), 9 lavori pizoli de rabico, 4 pera de saliere, 5 tabernaculi: duc. 12;
 bosignachi et altri lavori grossi, 10: duc. 7;
 piteri de latimo doradi, 4: duc. 2;
 mastrapà de calzedonia et marmorini, 16: duc. 2;
 lavori de più sorte rotti grandi e pizoli: duc. 10...
 (L. Zecchin, n. dj., sv. III, str. 61). Usporedi i R. Barovier *Mentasti*, n. dj., str. 67.

U prilogu ovoga rada objavljujem prijepis oporuke staklara Tomasa Dragana, pok.

Pavla, te inventar dobara iz radionice Tomasovog sina Alvisca. Dio inventara već je objavljen u navedenim knjigama C. A. Levija i L. Zecchina, ali sam poradi nedostupnosti tih knjiga u domaćim bibliotekama te njegove važnosti za poznavanje djelovanja obitelji Dragan smatrala da njegovo objavljivanje neće biti izlišno.

Oporuka Tomasa Dragan je napisana u Veneciji 1. 10. 1522. godine i sadrži zanimljive podatke o obitelji Dragan kojoj je i namijenjen najveći dio oporučiteljeve ostavštine. Na samom početku oporuke Tomaso imenuje njezine izvršitelje: zeta Francesca de Fabris de Novali, supruga njegove kćeri Paule; snahu Ludoviku, ženu njegova pokojnog sina Bernardina; šurjaka Dominika Henrikovog s Murana, brata njegove supruge Tadeje, te poznanika Alojzija Martinovog iz Murana. Kao mjesto pokopa Tomaso određuje grobnicu u crkvi sv. Petra Mučenika u Muranu, a tamošnjim fratrima ostavlja 10 dukata. Oporučitelj nadalje spominje notarski akt od 16. 12. 1520. godine u kojem se spominju njegove unuke Julija i Tadeja, kćeri njegovog pokojnog sina Bernardina. Beneficij sadržan u ovom dokumentu namjenjuje svojem sinu Alviscu i nećakinji Gratosi. Njoj nadalje ostavlja 200 dukata i odjeću. Mariji koja živi u njihovoj kući namjenjuje 20 dukata, pokrivač za krevet te malu sliku koja prikazuje Madonu. Ukoliko želi, Marija može slobodno napustiti kuću obitelji Dragan. Svojoj kćeri Pauli namjenjuje jednu veliku sliku Madone na kojoj se, kako stoji u oporuci, nalazio znak obitelji Dragan koji se ne smije ukloniti jer će u suprotnom slika pripasti njegovom sinu Alviscu. Sinu Alviscu oprašta dug od 85 dukata za sve ono što je odnio iz roditeljske kuće prilikom osamostaljivanja. Svome slugi po imenu Iane daruje slobodu. Unukama Juliji i Tadeji daruje 50 dukata, a one su s Graziosom ujedno i nasljednice njegovih cjelokupnih preostalih dobara. Ukoliko sve tri nasljednice umru prije nego li steknu pravo na nasljedstvo, imovinu nasljeđuje Tomasov sin Alvisc. Graziosa se mora brinuti za Juliju i Tadeju, a u slučaju smrti Graziose, za njih će se brinuti onaj kojega odredi sama Graziosa. Notaru Giacomo Chiodo oporučitelj ostavlja 5 dukata naknade za pisanje oporuke. Oporuci su kao svjedoci bili nazočni notar Michael Rampano i Zuane Alvisca iz Lucche.

Dokumenti

I

Oporuka se nalazi u Archivio di Stato di Venezia; Notarile Testamenti, Notar Chiodo Giacomo, busta 202, broj 382; datum: 1. X 1522. godine.

Die primo mensis Octobris 1522, indictione XI, Rivoalti.

Cum humana vita brevis sit et hora mortis incerta, quapropter ego Thomasius Dragano vitarius Muriani sanus corpore, compo..., memoria et intellectu accessi ad Iacobum Chiodum notarium Venetiarum ipsum vocatum testibus infrascriptis rogavi ut hoc meum scriberet testamentum. Institutio meos commissarios magistrum Franciscum de Fabris de Novali generum meum, Ludovicam olim uxorem Bernardini filii mei, magistrum Dominicum Hendrici de Muriano cognatum meum, Gratosam neptem meam et Aloisium de Martinis de Muriano factorem meum. Sepeliri volo in una archa in ecclesia Sancti Petri Martyris. Dimitto fratribus dicti monasterii ducatos decem pro anima

mea. Et quia per instrumentum manu dicti notarii die 26 decembris 1520 Paula filia mea presentavit Iuliam et Thadeam meas et suas neptes, filias quondam Bernardini filii mei cum declaratione ut in eo. Idcirco adveniente casu in dicto instrumento nominato ordino et volo quod dictum beneficium perveniat in Aloisium filium meum et dictam Gratosam neptem meam per medietatem. Cui Gratiouse etiam dimitto omnes drapos quos habere reperitur ultra ducatos 200 sibi per me promissos vigore instrumenti manu dicti notarii. Item dimitto suor Marie que stat et iamdiu stetit in domo mea ducatos viginti ultra omnes suos drapos et unam falzadam novam et unum quadrum parvum a Domina quod est in camera dicta de Paula et premissa sint per omnia sua mercede. Item dimitto dictam Paulam filiam meam unum quadrum magnum pulchrum a Domina quod est in dicta camera cum hoc quod numquam posset ex eo removere insigne draconis aliter dictum quadrum sit Aloisii filii mei. Item dimitto dicto Aloisio filio meo ducatos quinquaginta in tot vitris aut mobili ad arbitrium meorum commissariorum. Item dimitto dicto Aloisio ducatos 85 incirca quos ipse Aloisius me dar deberet pro totidem habitis post eius descensum ex domo mea ut appareat per meum librum novum cum hac tamen conditione sibi omnia suprascripta dimitto quod ipse Aloisius roget cartham quietationis et securitatis dare in meos commissarios de omnibus rationibus et causis. Dimitto Iane meum sclavum beretinum liberum et francum. Item dimitto suprascriptis Iulie et Thadee neptibus meis ducatos quinquaginta pro aliis totidem quos hactenus exegi de earum ratione pro pace. Residuum bonorum omnium meorum mobilium et stabiliium presentium et futurorum cadutorum inordinatorum et pro non scriptorum dimitto dicte Gratiouse et dictis Iulie et Thadee neptibus meis equaliter inter ipsis tres pro tertio et aliquibus ex dictis tribus meis residuariis deficientibus ante suam maritare vel monacare pars deficientis vel deficientium perveniant in supravivente vel supraviventibus. Et omnibus tribus deficientibus ante suam maritare vel monacare in tali casu totum dictum meum residuum perveniat in dictum Aloisium filium meum. Qui Aloisius non possit post mortem meam petere nec molestare dictas meas res et denarios nec de inventario faciendo nec de plagiaria danda nec de aliter. Item volo quod dicta Gratiouse teneat et gubernat dictas meas neptes Iuliam et Thadeam donec maritetur seu monacharetur, aliter sit privata omnibus beneficiis presentis mei testamenti et in casu mortis sue possit ipsa Gratiouse dimittere dictas puellas ad gubernationem cuiuscumque ipsa Gratiouse voluerit, aliter sit in arbitrio meorum commissariorum talis gubernatio puellarum. Item volo quod suprascripta suor Maria qua stat et iamdiu stetit in domo mea non habeat obligationem standi cum meis heredibus non obstante obligatione unius instrumenti inter nos facti. Et post mortem meam sit in suo arbitrio standi vel non standi. Dimitto notario suprascripto ducatos quinque pro presenti testamento.

Ego Michael Rampanus notarius testis rogatus scripsi.

Io Zuane Alvixi de Lucha de Zuane varoter testimonio pregado scripsi.

II

Inventar dobara iz radionice Alvisea Dragana: 20. 10. 1520: L. Zecchin: Vetro e vetrari di Murano, vol. III, Venezia 1990, str. 59-60.

Primo in apotheca cristalinorum prope pontem Sancte Clare, videlicet:

Mersori XL cristialini cum loro cum oro a fuogo, extimati ducati 3, videlicet lire 18 soldi 12;

Mersori de azuro et cristalini doradi n. o XXXV: ducati sete, 1. 43 s. 8;

Stagnade et mastrapà de cristalin, e azure dorade et calcedonie n. o XXXV duc. VII, 1. 43, s. 8;

Goti a la gran sixa doradi, et lazuri tuti doradi, et qualche uno de latexin dorradi, computadi goti cum pè posto doradi, tuti coverchiadi, in tuto n. o 150: uno marzello l'uno, val. 1. 75;

Goti cum pè menado a la gran sixa, cum coste dorade et coverchiadi, n. o LXXI: tuti per lire XLII zoè 1. 42. Choppe gardenalesche mezane et grandete cum frixo d'oro, coverchiade, n. o XXXIII: duc. V, val. 1. 31; Coppe gardenalesche mezane cum pè, cristaline et azure, lavorade cum smalto et tute dorade a schiaome, n. o LX, coverchiade: duc. XV, 1. 93; Lavori grossi videlicet bochali da manego grandi, lavoradi d'oro o de smalto, cum vasi da zii et stagnade de calcedonio, et coppe grande de calcedonio, computà bossignachi grandi e un botazo cristalin, lavoradi d'oro, in tuto n. o 40; duc. XV, 1. 93; Remineti et sechieleti et impollete da messa, de latexin et marmorin, et de calcedonio et de cristalino e azuri, lavoradi de smalto et doradi, et qualche uno senza oro, n. o LXX: duc. VI, 1. 37, s. 4;

Sponzaruoli et vasseti da zii, zamboletini et taze et goti cum pè posto de calcedonio, et bossoli da sal, e saliere et pignatelle dorade, et qualche callexe et altri lavori menudi, per summa in tuto de lire XXV, zoè 1. 25;

Acchanini grandi et mezani lavoradi a la damaschina n. o XII, et saliere cum coronella da botoni lavorade a schiame d'oro para n. o 30, et certe taze marassi et spergoli: tuti per duc. V, 1. 31;

Quatro sechii grandi; duc. do, 1. 12, s. 8;

La fomaxa fata da nuovo: duc. sie, 1. 37, s. 4;

Legne cara n. o L regonade (?): duc. XII, 1. 74, s. 4;

I palli del caramal, computà tre scagni; duc. uno, 1. 6, s. 4;

In apotechis ante domus magne illorum de la pigna, ubi habitant infrascripti ipsi Dragani, videlicet:

Primo, in la botega granda de veri comuni, boze grande n. o XII: duc. uno, 1. 6, s. 4;

Veri comuni, in tuto, per duc. tre, 1. 18, s. 12;

In la botega granda dai cristallini tute le infrascripte cosse et primo:

Coppe gardenalesche mezane et grandete de cristalino dal frixo d'oro, coverchiade n. o LX, lire LX, 1. 60;

Coppe dete cum le coste dorade, coverchiade, e qualche una azura tuta dorada per entro: duc. V, zoè 1. 31;

Stagnade et mastrapà cristalini e de calcedonio, qualche uno doradi et lavoradi de smalto et senza oro, n. o XXV: lire XXV, 1. 25;

Goti cum pè posto francesi doradi, et goti a la gran sixa et cum coste d'oro, tuti coverchiadi, et qualche uno azuro dorado a schiame, n. o CL in tuto: duc. X, 1. 62;

Goti da pè menao a la gran sixa, doradi et cum le coste d'oro, et gobelleti mezani cum frixo d'oro, tuti coverchiadi: in tuto duc. 10, 1. 62;

Goti franzoxi cum loro d'oro coverchiadi, n. o XXXVIII, lire V, zoè 1. 5;

Lavori grossi doradi stazonadi cristalini, n. o XXX: duc. 10, 1. 62;

Lavori de più sorte, zoè ramineti, sechieleti, sponzaruoli, vaxeti, ampollete, saliere, goti et taze de diverse sorte, cum oro et senza oro, et tre sechii grandi cum certi spergoli: in tuto per duc. 10, 1. 62;

Forme de bronzo n. o VI et uno picho, in tuto n. o VII, duc. 5, 1. 31;

Frita, vero da pestar et cotizo polido conzo (?) in uno magazen: tuto per ducati 170, 1. 1054; In un altro magazen lume, rocha et polverin, cercha miera octo: duc. cento, 1. 620;

Chuogoli maxenadi bianchi, miera 10: lire cento, l. 100;

Feramente de tre fomaxe, computà ogni sorta feri et ferazi: ducati XX, l. 124;

Do fomaxe nude: dec. X, l. 62;

Paele n. o L de piui sorte: duc. XX, l. 124;

Caldiere da lisia n. o tre, tinazi 3, uno albuol de sal de cristalo et lisiva facta: duc. XXX, l. 186;

Cassoni da veri e casse et albuoli, scagni et altre masseritie et creda: tuto per duc. 10, l. 62;

Legne in corte et li carnali de do fomaxe, descragradi cum zochi, cara n. o 600: duc. centozinquanta, l. 930;

Do sacheti de manganexe: duc. sie, l. 37, s. 4.

L'ATTIVITÀ DELLA FAMIGLIA DI MAESTRI VETRAI DRAGAN
DELLA DALMAZIA A MURANO

Lovorka Čoralić

Sulla base di documenti appartenenti all'Archivio di Stato di Venezia, si studia l'attività della famiglia di maestri vetrai Dragan, proveniente dalla Dalmazia, a Murano durante il XV sec. e la prima metà del XVI. Tomaso Dragan e i suoi figli, Alvise e Bernardino, erano proprietari di vetriere nelle quali con la tecnica della invetriatura si producevano oggetti d'uso e ornamentali. Si pubblicano il testamento e parte dell'inventario di Tomaso Dragan, e l'inventario degli oggetti della bottega di suo figlio Alvise.